

De Zuiderzee-Vereeniging

Gepubliceerd in het VVOF-Medelingenblad juli 1983, p. 9-11.

Bijna 2000 jaar geleden was er nog helemaal geen Zuiderzee. Er was slechts een doorlopende kustlijn die een beetje te vergelijken is met de totale kustlijn van de huidige Waddeneilanden.

Een aantal binnenzeeën, waaronder ook "De Zuidzee" en het Flevomeer (vroeger Almeri genaamd), overstroomde steeds de lage landen. Daarbij kwam nog de "vraatzucht" van de Noordzee en het land (te laag en te zacht) kon zich hiertegen niet verweren. Sedert de 11e eeuw werden deze watervlakten steeds groter.

Omstreeks 1340 komt voor het eerst de naam Zuiderzee voor. Later werd de Zuiderzee de belangrijkste verbinding tussen de handeldrijvende landen in het noorden en in het Oostzeegebied. Verscheidene vissersdorpen ontwikkelden zich tot bekende handelssteden b.v. Enkhuizen, Hoorn en Stavoren.

Al heel lang bestonden er ideeën en plannen om aan het water land te ontnemen. Hendric Stevin, zoon van de beroemde Simon Stevin, schreef al in 1667:

"Hen sal eerst de Noortzee van de Zuyderzee afscheyden, dammende alle gaten van Staelduynen over Texel, Eyerlant, Vlielant, Derschellingen en Amelant, en sluytende dit aen Vrieslant".

Hij stelde voor sluizen voor waterregulering te bouwen en kanalen open te laten om de handelssteden bereikbaar te laten blijven.

Er verliepen bijna twee eeuwen tussen deze Stevin, die schertsend Zuiderzee-Jules Verne genoemd werd, en Lely.

In die periode waren er ver over de 100 ideeën, plannen en uitwerkingen voor het "Probleem Zuiderzee". We zullen ons hier slechts bezighouden met de aanvangsproblemen van de Zuiderzee-Vereeniging, die het huidige projekt eerst mogelijk maakte.

Wanneer werd het nu konkreet? Na de drooglegging van de Haarlemmermeer 1848-1852 werden interessante nieuwe plannen en namen openbaar zoals b.v. J. Kloppenburg, P. Faddegon, B.P.G. van Diggelen e.a. Zelfs Koning Willem III zei in zijn troonrede van 1874:

"Het zal mij verheugen, indien voor het einde dezer zitting de eerste beslissende stappen gedaan zijn tot aanwinning van grondgebied ten koste der Zuiderzee".

In 1877 diende het kabinet Heemskerk een wetsontwerp in ter doorvoering van het plan Leeman. Nog in datzelfde jaar trad dit kabinet af en er kwamen weer vele jaren van wachten. Pas de heren A. Buma en P.J.G. van Diggelen (zoon van B.P.G. van Diggelen = het zogen. eerste Diggelen-Plan van 1843) kwamen tot nieuwe daden. Op 4 januari 1886 werd in Amsterdam de "Zuiderzee-Vereeniging" opgericht.

In het dagelijks bestuur vinden we de bekende namen van A. Buma en Van Diggelen zelf, en voorts A.C. Wertheim, H.C. van der Houven van Oordt, W.A. Bergsma, C. Donker, D.A. Wittop Koning, F.C. Tromp en anderen.

Het probleem vormde, zoals gewoonlijk, de financiering voor de uitwerking van een goed bestek. In oktober 1886 werden de heren Toorn en Lely tot hoofdingenieurs benoemd. Toorn hield er echter later om onbekende redenen mee op. Eveneens in oktober 1886 werden 432 leden bij de Vereeniging ingeschreven, die een inleg verzorgden van Hfl. 1.413,50. Deze leden brachten daarna jaarlijks ongeveer Hfl. 3.574,— op, terwijl Toorn al op een jaarsalaris van Hfl. 7.000,— aanspraak maakte. Door andere omstandigheden bracht de Vereeniging nog eens Hfl. 14.523,50 bijeen; het budget was echter op Hfl. 100.000,— vastgesteld.

In de maanden van discussies omtrent "voor en tegen" de drooglegging van de Zuiderzee was er veel voorspraak van de kant van de koning en Gedeputeerde Staten. Er was echter weinig geld en er waren veel tegenstanders van het projekt. Op 15 juli 1887 werd meegedeeld dat 6 provincies in 3 jaar tijd samen Hfl. 9.100,— wilden bijdragen. Spreekt dit niet voor zichzelf?

Op voorstel van de penningmeester, Hr. A.C. Wertheim, besloot men een geldlening te plaatsen. In februari 1888 kon men in de emissieprospectus lezen (hier een uittreksel):

"Geldleening groot negentigduizend gulden (f 90.000,—) verdeelt in aandelen van vijfhondert en hondert gulden en in onderdeelen daarvan vijfzig gulden A. en B.

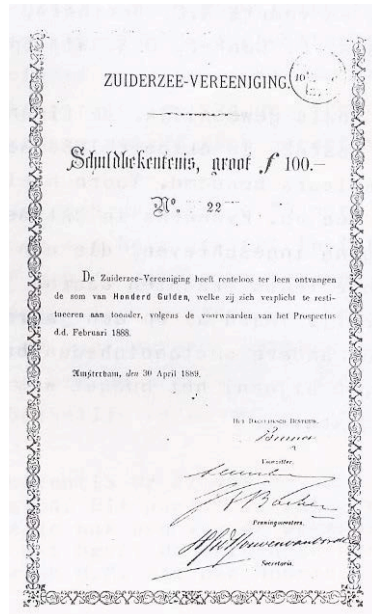
Deze geldleening is renteloos.

De terugbetaling geschied alsdan met eene premie van 10 % en bovendien met 50 % meer voor ieder jaar, dat de oprichting na 1889 plaats heeft".

Het was een geweldige teleurstelling. Op de lening werd voor minder dan 1/3 ingeschreven. De steun die door de regering toegezegd was, werd door de beleggers genegeerd. In een nieuwe poging werd er nog eens Hfl. 9.450,— bijeengebracht. Nog steeds ontbrak er geld aan het beginkapitaal. Dankzij de persoonlijke financiële inzet van de heren Wertheim en Lely kon de oprichting van de Zuiderzee-

Vereeniging door gang vinden en daarmee was de basis gelegd voor een van de grootste polderprojecten van de wereld. Lely stortte Hfl. 4.250,- en Wertheim stelde zich garant voor het ontbrekende deel.

Tot aan maart 1892 werden de bekende "8 nota's" ingediend die de technische basis voor het hele project inhielden. Het het publiceren van deze "8 nota's" had de Zuiderzee-Vereeniging haar doel bereikt. Lely had hier een oplossing gevonden die bestand was tegen alle kritiek (ook tegen de voortdurende kritiek van Albert den Herder, Harderwijk). Men had hem nu niet meer nodig. Desondanks blijft de naam Lely onverbrekkelijk verbonden met de Zuiderzee.

Afbeelding: schuldbekentis Nr. 22 van 30 april 1889, te Amsterdam uitgegeven. Dit papier is zeker een van de meest zeldzame, maar ook een van de bekendste op de Nederlandse markt. Het heeft de originele handtekening van o.a.A. Buma en H.C. van der Houven van Oordt.